

ضرورت آموزش مسائل شرعی سقط جنین به دانشجویان مامایی

سیده فاطمه واثق رحیم‌پور^{۱*}، فاطمه نوغانی^۲، عباس مهران^۳

چکیده

به نظر می‌رسد پاسخ‌گویی ماماها به سؤالات شرعی ساده‌ی مطروحه از طرف زنانی که مقید به اجرای فرامین مذهبی هستند، می‌تواند در سلامت روان آن‌ها نقش مفیدی داشته باشد. هدف از این مطالعه تعیین میزان آگاهی مریبان مامایی کشور در مورد مسائل شرعی مربوط به سقط جنین و نظر آنان نسبت به ضرورت آموزش این مسائل به مریبان و دانشجویان مامایی است.

در این مطالعه توصیفی و مقطعی، برای کلیه‌ی مریبان مامایی هیأت علمی یا غیر هیأت علمی اعم از استخدام رسمی، قراردادی یا طرحی دانشگاه‌های علوم پزشکی دولتی کشور (۲۷۰ نفر) پرسشنامه از طریق پست ارسال گردید. ۱۳۶ نفر از این مریبان به سؤالات پاسخ دادند. داده‌ها با استفاده از آمار توصیفی و نرم افزار SPSS مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

بیش‌ترین درصد مریبان مامایی شرکت کننده در این پژوهش، دارای آگاهی متوسط (۶-۴ امتیاز از ۹ امتیاز) در مورد مسائل شرعی مربوط به سقط جنین بودند. اکثریت این مریبان، نسبت به عبارات مربوط به ضرورت آموزش مسائل شرعی سقط جنین نظر کاملاً موافق یا موافق داشتند و اظهار داشتند که آموزش این مسائل در حرفه‌ی مامایی در حد زیادی اهمیت دارد. بیش‌ترین درصد این مریبان، روش کارگاهی را جهت آموزش مسائل شرعی سقط جنین به خود و ایجاد واحد درسی مجزا را برای آموزش این مسائل به دانشجویان مامایی مناسب دانستند و اظهار داشتند که برای تدریس مسائل شرعی سقط جنین، مریبان مامایی که دوره‌ی آموزشی این مسائل را گذرانده‌اند مناسب‌تر هستند.

باتوجه به میزان آگاهی نامطلوب مریبان مامایی در مورد مسائل شرعی سقط جنین و نگرش مثبت آن‌ها نسبت به آموزش این مسائل، طبق نظر این مریبان می‌توان با استفاده از روش کارگاهی به مریبان مامایی علاقه‌مند و داوطلب، آموزش لازم را در مورد مسائل شرعی سقط جنین ارائه نمود و سپس با ایجاد یک واحد مجزا برای دانشجویان مامایی، از این مریبان آموزش دیده جهت آموزش به دانشجویان مامایی استفاده کرد.

واژگان کلیدی: مسائل شرعی، سقط جنین، ماما، آگاهی

^۱ فوق لیسانس مامایی، هیأت علمی دانشکده‌ی پرستاری - مامایی دانشگاه علوم پزشکی تهران

^۲ فوق لیسانس پرستاری، هیأت علمی دانشکده‌ی پرستاری - مامایی دانشگاه علوم پزشکی تهران

^۳ فوق لیسانس آمار، هیأت علمی دانشکده‌ی پرستاری - مامایی دانشگاه علوم پزشکی تهران

* نشانی: میدان توحید، دانشکده پرستاری - مامایی دانشگاه علوم پزشکی تهران، تلفن: ۰۲۱ ۶۶۵۶۹۰۹۰، Email: vaseghrh@tums.ac.ir

مقدمه

دین رسمی کشور ایران اسلام است و اکثریت مردم کشور ما مسلمان شیعه هستند (۱). اسلام دستورات و قوانین خاصی در مورد نحوه‌ی زندگی بشر وضع نموده است. این دستورات در قالب احکام شرعی توسط مجتهدین به مسلمانان ابلاغ می‌گردد (۲). مسائل شرعی مربوط به سقط جنین از احکام مستحدثه در بخش احکام شرعی محسوب می‌شود (۳).

سقط جنین در آموزه‌های سنت کهن زرتشتی مردود و ناروا شمرده شده است. اما، در آموزه‌های زرتشت، سفارش به اصل خردورزی در تمامی امور هست که براساس آن می‌توان عمل سقط جنین را در شرایطی خاص روا دانست (۴). در شریعت یهود، گرچه سقط جنین عمدی ممنوع دانسته شده، در برخی از منابع یهودی آمده است که اگر سقط جنین برای درمان مادر لازم باشد انجام آن مجاز است. بحثی که بیش‌تر در دوران جدید مطرح شده است آنجاست که خطر معلولیت کودک را تهدید کند. بیش‌تر حقوقدانان یهودی می‌گویند حتی در این صورت نیز نمی‌توان جنین را سقط کرد. با این همه، برخی از حقوقدانان جدید یهودی در این باره رویکرد منعطف‌تری اتخاذ کرده‌اند و در مواردی سقط جنین را اجازه داده‌اند (۵). به اعتقاد کلیسای کاتولیک رم، جنین از لحظه‌ی انعقاد نطفه، انسانی کامل است و حق حیات دارد؛ از این رو، این کلیسا از آغاز پیدایش جنین، هرگونه اقدام به سقط جنین را نکوهش کرده است. در مقابل، بسیاری از دانشمندان پروتستان و ارتدوکس و دیگر فرقه‌های مسیحی به‌ویژه در دوران اخیر جنین را انسان بالقوه شمرده‌اند، که دارای حقوقی بر گردن زن باردار و دیگران است؛ با این همه در مواردی اسقاط آن نیز قابل توجیه است (مانند زمانی که جان مادر در خطر باشد).

الهی‌دانان فمینیست، با ارائه‌ی تفسیر دیگری از رابطه‌ی جنین و مادر، اجازه داده‌اند که اگر بارداری برای مادر خطری به‌وجود آورد، وی به سقط آن اقدام کند (۶). از دیدگاه فقهای اسلامی سقط جنین گناه محسوب می‌شود ولی با توجه به این که قبل

از چهار ماهگی یا پس از آن باشد یا بارداری برای مادر خطرناک باشد یا نباشد و یا جنین مبتلا به بیماری باشد یا نباشد از نظر فقهی و شرعی دستورات و احکام مخصوصی دارد (۷).

سقط جنین از مباحث مطرح در مامایی است و به دو نوع خودبه‌خود و القایی تقسیم می‌شود. سقط القایی به دو صورت جنایی و درمانی مطرح می‌شود (۸). ماماها با افراد درگیر با مسائل مربوط به سقط جنین در بخش‌ها و درمانگاه‌های مختلف ارتباط دارند (۹). رعایت اخلاق در مراقبت از بیمار از جنبه‌های مهم مراقبتی محسوب می‌شود (۱۰). احترام به اعتقادات مذهبی بیمار یکی از ارکان با اهمیت رعایت اخلاق پزشکی است. یکی از وظایف پرسنل بهداشتی مشاوره و راهنمایی بیماران/مددجویان در مورد سؤالات مطروحه توسط آنان است و اگر این تصور وجود دارد که سؤالی برای مددجو/بیمار مطرح است ولی آن را بازگو نمی‌نماید، فرد مشاور باید آن سؤال را مطرح کرده و راهنمایی‌های لازم را در رابطه با موضوع مطروحه انجام دهد؛ در غیر این صورت اخلاق حرفه‌ای را رعایت نکرده است (۱۱).

اکثریت زنان کشور ما مسلمان شیعه هستند. مسائل مرتبط با سقط جنین ممکن است برای زنانی که مقید به اجرای فرامین مذهبی هستند، سؤالاتی را مطرح نماید. ماماها در محیط کاری خود با این زنان ارتباط نزدیک دارند و احتمالاً می‌توانند پاسخ‌گویی بعضی از سؤالات آنان در این زمینه باشند یا در موارد خاص آن‌ها را به افراد یا منابع ذیصلاح معرفی نمایند یا با تشخیص مهم بودن این مسائل برای مراجعه‌کنندگان، آن‌ها را راهنمایی نمایند.

پژوهشگر ضمن کار در بخش‌های مختلف مامایی با زنانی مواجهه داشته است که به دلیل ندانستن مسائل بسیار ساده‌ی شرعی مربوط به سقط جنین، دچار مشکل شده‌اند یا حتی در بعضی از موارد نمی‌دانسته‌اند که پاسخ سؤالات خود را چگونه بیابند. هم‌چنین گاهی موارد افراد جامعه به دلیل ارتباط

سؤال در مورد آگاهی مریبان نسبت به مسائل شرعی سقط جنین بوده است. در بخش سوم در ارتباط با نظرات مریبان مامایی نسبت به آموزش مسائل شرعی سقط جنین ۱۷ سؤال مطرح گردید. هم‌چنین ۵ سؤال در مورد نظر واحدهای پژوهشی در ارتباط با آموزش این مسائل به طور کلی عنوان گردید.

روش نمونه‌گیری به شیوه‌ی سرشماری بوده است. جهت تعیین تعداد مریبان مامایی دانشگاه‌های دولتی علوم پزشکی کشور، پس از کسب اطلاع از مرکز اطلاعات و آمار وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، به سایت آمار وزارتخانه مراجعه شد. اما با توجه به شواهد موجود به نظر می‌رسید که این اطلاعات نادرست باشند. لذا تأیید تعداد این مریبان به طرق مختلف انجام گردید. به طوری که پژوهشگر با همکاران و دوستان خویش که به‌عنوان مربی مامایی در دانشکده‌های پرستاری و مامایی شهرستان‌ها مشغول به تدریس بودند تماس گرفته و تعداد مریبان مامایی دانشکده‌شان (اعم از هیأت علمی و غیر هیأت علمی - استخدام رسمی، قراردادی و طرحی) از آن‌ها سؤال شد. در سایر موارد از طریق رئیس، معاون آموزشی یا مدیرگروه مامایی دانشکده‌ها در مورد تعداد مریبان مامایی جهت ارسال پرسشنامه به تعداد لازم، کسب اطلاع گردید.

تعداد دانشکده‌های دولتی که دوره‌های آموزش مامایی داشتند ۳۷ مورد بود که در مجموع ۲۷۰ نفر مربی مامایی (اعم از هیأت علمی و غیر هیأت علمی - استخدام رسمی، قراردادی و طرحی) در این دانشکده‌ها شاغل بودند.

ابتدا یک نامه‌ی اداری از طرف رئیس محترم دانشکده‌ی پرستاری و مامایی دانشگاه علوم پزشکی تهران برای رؤسای محترم دانشکده‌های پرستاری و مامایی که دانشجوی مامایی تربیت می‌کردند، تهیه گردید. در این نامه قید شده بود که یک عدد پرسشنامه همراه با پاکت پستی تمبردار که به تعداد لازم ارسال شده است در اختیار مریبان مامایی اعم از هیأت علمی و غیرهیأت علمی، استخدام رسمی قراردادی و طرحی آن

ماماها با مسائل مربوط به سقط جنین سؤالات شرعی مربوط به این موارد را مطرح می‌نمایند. به نظر می‌رسد اگر ماماها توانایی پاسخ‌گویی به سؤالات ساده‌ی مطروحه از طرف زنان جامعه را داشته باشند می‌توانند به راحتی مشکل آنان را حل نمایند.

اما دیدگاه مامایی دیگری نیز مطرح است مبنی بر این‌که مسائل شرعی مربوط به سقط جنین، جزء مسائلی نیست که ماماها باید بدانند و مردم را راهنمایی کنند بلکه مددجویان باید از رساله یا دفتر مراجع تقلید خود جویا شوند.

هم‌چنین در ارائه‌ی بعضی از خدمات مامایی مرتبط با سقط جنین، ممکن است ماماها با مسائلی برخورد نمایند که از نظر شرعی و قانونی برای خود و جامعه‌شان مسأله‌ساز باشد که گاهی این امر ناشی از عدم آگاهی کافی آنان از مسائل شرعی و قانونی مرتبط است. با توجه به موارد فوق، پژوهشگران بر آن شدند که میزان آگاهی مریبان مامایی دانشگاه‌های علوم پزشکی کشور در مورد مسائل شرعی مربوط به سقط جنین و نظر آنان نسبت به ضرورت آموزش این مسائل را بررسی نمایند تا از این طریق لزوم آموزش مسائل شرعی مربوط به سقط جنین به مریبان و دانشجویان مامایی از دیدگاه این مریبان مشخص شود.

روش کار

این پژوهش یک مطالعه‌ی توصیفی از نوع مقطعی است. معیارهای ورود به مطالعه شامل: مریبان مامایی هیأت علمی یا غیر هیأت علمی اعم از استخدام رسمی، قراردادی یا طرحی و مسلمان شیعه بوده و محیط پژوهش دانشکده‌های پرستاری و مامایی دانشگاه‌های علوم پزشکی دولتی کشور بوده است.

روش و ابزار جمع‌آوری اطلاعات پرسشنامه بوده و برای کسب اعتبار ابزار گردآوری داده‌ها از روش اعتبار محتوا و به منظور تعیین اعتماد ابزار گردآوری داده‌ها از روش آزمون مجدد استفاده شده است. ضریب پایایی ۸۱ درصد محاسبه شد. پرسشنامه شامل سه بخش بود. بخش اول مشتمل بر ۱۵ سؤال در رابطه با مشخصات دموگرافیک و بخش دوم شامل ۹

نتایج

۱۳۶ نفر از ۲۷۰ نفر از مربیان مامایی کشور به سؤالات پاسخ دادند. میانگین سن واحدهای پژوهش $۵/۸۳ \pm ۴۰/۱۶$ سال و میانگین سابقه‌ی کار آموزشی آن‌ها $۵/۸۴ \pm ۱۲/۳۰$ سال بوده است و همچنین اکثریت واحدهای پژوهش متاهل ($۷۶/۷$ درصد)، دارای مدرک کارشناسی ارشد ($۷۵/۹$ درصد) و گرایش آموزش مامایی (۶۸ درصد)، هیأت علمی ($۷۳/۵$ درصد) و استخدام رسمی قطعی ($۷۲/۴$ درصد) بوده‌اند. بیش‌ترین درصد واحدهای پژوهش (۵۳ درصد) اظهار کرده‌اند که از طرف مددجویان با سؤالاتی در مورد مسائل شرعی مربوط به سقط جنین مواجهه داشته‌اند. هم‌چنین $۵۱/۱$ درصد واحدهای پژوهش اظهار داشته‌اند که از طرف دانشجویان مامایی با سؤالاتی در مورد این مسائل مواجه شده‌اند. $۳۵/۸$ درصد از واحدهای پژوهش بیان کرده‌اند که به دانشجویان مامایی مسائل شرعی مربوط به سقط جنین را آموزش داده‌اند. منبع اطلاع اکثریت واحدهای پژوهش ($۸۸/۸$ درصد) رساله مراجع تقلید بوده و تنها $۳/۷$ درصد از نمونه‌ها در طی گذراندن واحدهای دوره‌ی کارشناسی و $۰/۹$ درصد از آن‌ها در طی گذراندن واحدهای دوره‌ی کارشناسی ارشد در مورد این مسائل شرعی اطلاعاتی کسب کرده‌اند.

میانگین امتیازات کسب شده واحدهای پژوهش در رابطه با سؤالات میزان آگاهی آنان در مورد مسائل شرعی سقط جنین $۱/۹۹ \pm ۴/۴۶$ بوده است. اکثریت واحدهای پژوهش ($۵۲/۲$ درصد) دارای آگاهی متوسط در مورد مسائل شرعی سقط جنین بوده‌اند.

توزیع فراوانی مطلق و نسبی نظرات مربیان مامایی شرکت‌کننده در پژوهش، در خصوص عبارات مربوط به نظرات آنان در مورد آموزش مسائل شرعی سقط جنین در جدول شماره ۱ مشخص شده است. اکثریت این مربیان، نسبت به عبارات مربوط به ضرورت آموزش مسائل شرعی سقط جنین نظر کاملاً موافق یا موافق داشتند.

دانشکده جهت همکاری قرار داده شود. سپس برای ریاست محترم هر دانشکده، به تعداد مربیان مامایی که از قبل مشخص شده بود، پرسشنامه و پاکت تمردار به همراه نامه‌ی ریاست محترم دانشکده، از طریق پست پیش‌تاز ارسال گردید. لازم به ذکر است که برنامه‌ای که در ابتدای هر پرسشنامه تهیه شده بود، قید می‌گردید که نیازی به درج نام در پرسشنامه نیست و کلیه‌ی اطلاعات محرمانه خواهد ماند و تنها به منظور تجزیه و تحلیل آماری از آن‌ها استفاده خواهد شد و همراه پرسشنامه یک عدد پاکت پستی تمردار که آدرس گیرنده در آن نوشته شده خدمتشان ارسال می‌گردد و خواهشمند است پس از پاسخ به سؤالات، پرسشنامه را بدون نیاز به تمبر از طریق پست ارسال فرمایند. پی‌گیری در بعضی از دانشکده‌ها از طریق همکاران و دوستان پژوهشگر و در سایر موارد از طریق یکی از مسؤولان دانشکده انجام می‌گردید. در ضمن پژوهشگر با این افراد چندین بار تماس تلفنی داشته و به آن‌ها یادآوری می‌نمود.

سؤالات مطرح شده در پرسشنامه در ارتباط با زمان ولوج (دمیده شدن روح) در جنین، زمان حیات جنین، میزان دیه جنین سقط شده در شرایط مختلف، فتوهای مراجع تقلید در مورد سقط جنین در صورت بیماری مادر یا جنین بوده است. در این مطالعه معیار سنجش سطح آگاهی امتیازی بود که از پاسخ به سؤالات چهار جوابی در پرسشنامه حاصل شده است. به این ترتیب که به هر پاسخ صحیح امتیاز ۱ و به هر پاسخ غلط و بدون پاسخ امتیاز صفر داده شد. مجموع امتیازات برای هر فرد محاسبه گردید. برای آگاهی ضعیف ($۰-۳$) امتیاز، آگاهی متوسط ($۴-۶$) امتیاز و آگاهی خوب ($۷-۹$) امتیاز منظور گردید. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها، از آمار توصیفی و نرم افزار آماری SPSS کمک گرفته شد.

جدول ۱: توزیع فراوانی نظرات مربیان مامایی در مورد عبارات مربوط به آموزش مسائل شرعی مربوط به سقط جنین

عبارات مربوط به آموزش مسائل شرعی مربوط به سقط جنین	کاملاً موافقم (درصد)	موافقم (درصد)	نظری ندارم (درصد)	مخالفم (درصد)	کاملاً مخالفم (درصد)
۱- یک خانم مسلمان باید مسائل شرعی مربوط به سقط جنین را در حد نیاز بداند.	۷۱/۴	۱۵	۱/۵	۳/۸	۸/۳
۲- ماماها می‌توانند موارد ساده و شایع مسائل شرعی مربوط به سقط جنین را به مددجویان راهنمایی کنند.	۶۰/۹	۱۹/۵	۴/۵	۴/۵	۱۰/۵
۳- مسائل شرعی مربوط به سقط جنین باید در دوران دانشجویی به دانشجویان مامایی آموزش داده شود.	۶۱/۴	۱۳/۶	۱۲/۹۱	۲/۳	۹/۸
۴- آموزش مسائل شرعی مربوط به سقط جنین مغایر با اهداف آموزشی دانشکده‌های پرستاری و مامایی می‌باشد.	۸/۳	۵/۳	۱۵	۲۳/۳	۴۸/۱
۵- ماماها در صورت داشتن آموزش کافی در زمینه‌ی مسائل شرعی مربوط به سقط جنین می‌توانند در ارائه‌ی راهنمایی صحیح نقش موثری داشته باشند.	۶۳/۹	۱۶/۵	۶/۸	۳	۹/۸
۶- برای آشنایی ماماها با مسائل شرعی مربوط به سقط جنین تشکیل سمینارها و کلاس‌های بازآموزی لازم است.	۵۵	۱۹/۸	۱۱/۵	۵/۳	۸/۴
۷- یک ماما علی‌رغم اطمینان از دانستن پاسخ یک سؤال شرعی در مورد مسائل شرعی مربوط به سقط جنین نمی‌تواند مددجو را راهنمایی کند چون برای وی مسؤلیت شرعی دارد.	۹/۸	۲۰/۳	۱۱/۳	۳۸/۳	۲۰/۳
۸- اگر کسی در مورد مسائل شرعی مربوط به سقط جنین از ماماها سؤال کند آن‌ها فقط مسؤل هستند که آن‌ها را به مراجع ذی‌صلاح معرفی نمایند.	۸/۳	۱۹/۵	۱۷/۳	۴۴/۴	۱۰/۵
۹- ماماها هر چند خودشان با مسائل شرعی مربوط به سقط جنین مواجهه نشوند اما لازم است آن را بدانند.	۵۷/۹	۲۲/۶	۴/۵	۶	۹
۱۰- راهنمایی مددجویان در خصوص مسائل شرعی مربوط به سقط جنین از وظایف شرعی ماماها است.	۲۱/۱	۱۴/۳	۲۷/۱	۲۳/۳	۱۴/۳
۱۱- راهنمایی مددجویان در خصوص مسائل شرعی مربوط به سقط جنین از وظایف اخلاقی ماماهاست.	۲۹/۳	۴۲/۱	۱۴/۳	۵/۳	۹
۱۲- راهنمایی مددجویان در خصوص مسائل شرعی مربوط به سقط جنین از وظایف حرفه‌ای ماماهاست.	۱۸	۲۲/۶	۲۷/۱	۲۰/۳	۱۲
۱۳- ماماها فرصت کافی جهت پاسخ‌گویی به مسائل شرعی مربوط به سقط جنین را ندارند.	۱۰/۵	۲۱/۱	۱۹/۵	۳۳/۸	۱۵
۱۴- نگرانی و ترس ماماها از پاسخ‌گویی به مسائل شرعی مربوط به سقط جنین اغلب به علت عدم آگاهی آنان در این زمینه است.	۳۱/۶	۲۸/۶	۱۹/۸	۱۳/۵	۶/۸
۱۵- ماماها باید مسائل شرعی مربوط به سقط جنین را به منظور عدم ارتکاب به اعمال خلاف شرع که جنبه حقوقی دارد بدانند.	۴۹/۶	۱۷/۳	۱۶/۵	۷/۵	۹
۱۶- ماماها باید مسائل شرعی مربوط به سقط جنین را به منظور عدم ارتکاب به اعمال خلاف شرع، بدون در نظر گرفتن جنبه حقوقی بدانند.	۳۳/۸	۲۴/۳	۱۶/۲	۱۱	۱۱/۸
۱۷- ماماها باید جهت رعایت موازین شرعی در ارائه خدمات مامایی، مسائل شرعی مربوط به سقط جنین را بدانند.	۵۳/۴	۲۴/۱	۸/۳	۶	۸/۳

بیش‌ترین درصد مریبان مامایی شرکت‌کننده در پژوهش (۳۳/۶ درصد) اظهار داشته‌اند که آموزش مسائل شرعی مربوط به سقط جنین در حرفه‌ی مامایی تا حد زیادی اهمیت دارد و ۲۹/۱ درصد معتقد بودند که آموزش این مسائل در حرفه‌ی مامایی ضروری و حیاتی است و تنها ۳/۷ درصد اظهار کرده‌اند که اصلاً به حرفه‌ی مامایی ربطی ندارد.

بیش‌ترین درصد واحدهای پژوهش (۵۹ درصد) روش کارگاهی را جهت آموزش مسائل شرعی به آنان مناسب دانسته و معتقد بوده‌اند که بایستی واحد درسی مجزا (به تعداد یک واحد) برای آموزش مسائل شرعی مربوط به سقط جنین به دانشجویان مامایی دوره‌ی کارشناسی و کارشناسی ارشد در نظر گرفته شود.

بیش‌ترین درصد مریبان مامایی شرکت‌کننده در پژوهش (۵۰/۴ درصد) اظهار داشته‌اند که برای تدریس مسائل شرعی مربوط به سقط جنین به دانشجویان مامایی، مریبان مامایی که دوره‌ی آموزشی مسائل شرعی بانوان را گذرانده‌اند، مناسب می‌باشند.

بحث

رعایت باورها و اعتقادات افراد معتقد به شریعت اسلام، نقش بسزایی در سلامت آنان دارد. گاه تحقیقاتی در مورد بیماری‌های نه چندان شایع و حتی استثنایی انجام می‌شود، حال آن‌که در مورد مسائل شرعی که اکثر مردم مسلمان و مومن با آن روبه‌رو هستند، تحقیقات اندکی انجام شده است. رعایت اصول فقهی و اخلاقی اسلامی در برخوردها و محترم داشتن باورها و اعتقادات مردم مسلمان حق مسلمی است که مسلمانان و به‌خصوص خانم‌های مسلمان بر صاحبان حرف پزشکی دارند (۱۲). از آنجایی که ماها ارتباط تنگاتنگی با زنان جامعه دارند، لذا به‌نظر می‌رسد جهت احترام به اعتقادات مذهبی مردم لازم است مسائل شرعی مربوط به سقط جنین را بدانند و در مواقع لزوم به سؤالات ساده‌ی مطرح شده از طرف زنان که به حرفه‌ی مامایی مربوط می‌شود، پاسخ دهند. نتایج حاصل از پژوهش نشان دادند که بیش‌ترین درصد

مریبان مامایی شرکت‌کننده در پژوهش، از طرف دانشجویان مامایی و مددجویان با سؤالاتی در مورد احکام شرعی مربوط به سقط جنین مواجه شده‌اند. هم‌چنین یافته‌های پژوهش بیانگر آن بوده است که ۳۵/۸ درصد از این مریبان، مسائل شرعی مربوط به سقط جنین را به دانشجویان مامایی آموزش داده‌اند و این درحالی است که بیش‌ترین درصد این افراد، اطلاعات خود را در مورد این مسائل شرعی از رساله‌ی مراجع تقلید کسب کرده بودند و تنها ۳/۷ درصد از مریبان در طی گذراندن واحدهای دوره‌ی کارشناسی و ۰/۹ درصد از آن‌ها در طی گذراندن واحدهای دوره‌ی کارشناسی ارشد در مورد این مسائل شرعی اطلاعاتی کسب کرده بودند. یافته‌های فوق نشان می‌دهد که متأسفانه آن تعداد از مریبان مامایی شرکت‌کننده در پژوهش که قادرند به سؤالات دانشجویان یا مددجویان در ارتباط با مسائل شرعی بانوان پاسخ دهند، خود در دوران تحصیلی به خوبی این آموزش‌ها را ندیده‌اند.

یافته‌ها نشان داد که بیش‌ترین درصد مریبان مامایی کشور که به سؤالات پاسخ داده‌اند، آگاهی متوسط در مورد مسائل شرعی سقط جنین داشتند. با توجه به این‌که در پژوهش حاضر تقسیم‌بندی میزان آگاهی به سه قسمت تقریباً مساوی بوده است، به‌طوری‌که نمرات ۳-۰ (ضعیف)، ۴-۶ (متوسط) و ۷-۹ (خوب) در نظر گرفته شده است و آگاهی متوسط، میزان مطلوبی برای مریبان مامایی که خود مسؤول پاسخ‌گویی به سؤالات مددجویان و دانشجویان مامایی هستند، نمی‌باشد. لذا در مجموع می‌توان نتیجه گرفت که این مریبان از آگاهی مطلوبی در زمینه‌ی مسائل شرعی سقط جنین برخوردار نبوده‌اند. رستم نژاد و مرادی در مطالعه‌ی نشان دادند که اکثریت دانشجویان مامایی دانشکده‌ی پرستاری و مامایی تبریز (۵۷/۹ درصد) در مورد احکام شرعی بانوان از آگاهی متوسطی برخوردار بوده و اقلیت آن‌ها (۱۰/۵ درصد) از آگاهی خوبی برخوردار بودند و میانگین نمره‌ی آگاهی از ۹/۴ ± ۴/۹۱،۲۲ بود (۱۳). هم‌چنین بنائیان و سرشتی در مطالعه‌ی تحت عنوان «بررسی آگاهی ماهاهای استان

۷۳ درصد از پزشکان و پرستاران، عواملی از قبیل آگاهی افراد از کاربرد احکام و موازین شرعی در امور پزشکی را، از طریق آموزش مداوم از عوامل موثر و لازم می‌دانند (۱۷). مهدیان نسب و همکاران به دنبال بررسی وضعیت بیمارستان‌های آموزشی وابسته به دانشگاه علوم پزشکی اهواز از نظر موازین شرعی، برقراری و تشکیل کلاس‌ها، کارگاه‌های آموزشی در تمام سطوح کادر پزشکی و اختصاص بخشی از سرفصل‌های درس اخلاق پزشکی و مقررات به احکام پزشکی را جزو لیست راه‌حل‌ها جهت حل مشکلات مطرح کرده‌اند (۱۸).

مطالعات و گزارشات فوق، ضرورت یادگیری و آموزش مسائل شرعی را در گروه‌های مختلف پزشکی مشخص ساخته است. به طوری که پژوهش‌های فوق نشان داده‌اند رعایت موازین شرعی در ارائه خدمات بهداشتی و درمانی تأثیر مثبت دارد و اطلاعات ناکافی پرسنل پزشکی از مسائل شرعی مانع مهمی جهت ارائه مراقبت‌های مذهبی به بیماران محسوب می‌شود. هم‌چنین پژوهش‌های فوق بیانگر آن بود که آموزش مسائل شرعی از نظر کادر پزشکی با اهمیت بوده و این مسائل بایستی در دوره‌های آموزشی دانشجویان گروه پزشکی و برنامه‌های بازآموزی کادر درمان، منظور گردد که این نتایج مشابه یافته‌های پژوهش حاضر می‌باشد.

به طور کلی اکثریت مربیان مامایی کشور که به سؤالات پاسخ داده‌اند، اظهار داشته‌اند که آموزش مسائل شرعی مربوط به سقط جنین در حرفه‌ی مامایی در حد زیادی اهمیت دارد. توانا در این رابطه مطرح کرده است که افزایش آگاهی دانشجویان در زمینه مسائل فقهی مرتبط با حرفه‌ی پزشکی از طریق گنجاندن مطالبی در این زمینه در دروس مرتبط توصیه می‌شود (۱۹). رستم‌نژاد و مرادی نیز پیشنهاد کرده‌اند که آموزش احکام شرعی بانوان برای بهبود دانش دانشجویان مامایی لازم است. لذا نتایج این پژوهش می‌تواند به مسؤولین کمک کند تا برنامه‌های آموزشی لازم جهت ارتقاء دانش دانشجویان مامایی را در زمینه‌ی احکام شرعی بانوان تدوین نمایند (۱۳)؛ که تأییدی بر نتایج حاصل از پژوهش

چهارم‌حال و بختیاری نسبت به احکام قانونی و شرعی حیطة مامائی و برخی از عوامل مرتبط با آن در سال ۱۳۸۵ « نشان دادند که فقط ۱۲/۷ درصد افراد نسبت به کل احکام شرعی و قانونی آگاه بودند و آگاهی کافی نسبت به احکام شرعی در ۱۱/۳ درصد افراد دیده شد. ۶۰/۹ درصد افراد طی خدمت خود به مسأله‌ای برخورد کرده بودند که حکم آن را نمی‌دانستند. ۷۸/۱ درصد افراد معتقد بودند که آموزش حین تحصیل نیازهای حرفه‌ای ماماها را در زمینه‌ی مسائل قانونی و شرعی تأمین نمی‌کند. ۸۸/۱ درصد افراد گفته بودند که در صورت برگزاری برنامه‌ی بازآموزی در آن شرکت می‌کنند (۱۴). نتایج این مطالعات مشابه پژوهش حاضر است.

هم‌چنین نتایج پژوهش نشان داد که بیش‌ترین درصد این مربیان نسبت به ضرورت آموزش مسائل شرعی مربوط به سقط جنین نظر کاملاً موافق و در بعضی موارد نظر موافق داشته‌اند. سجادی و همکاران از پرسنل بیمارستان شهید لبافی نژاد تهران در سال ۱۳۷۷ یک پژوهش نظر سنجی انجام دادند. در گزارش مطالعه آمده است: در پاسخ به این سؤال که «آیا به نظر شما رعایت موازین شرعی تأثیری در ارائه خدمات بهداشتی و درمانی دارد؟ بیش‌ترین درصد واحدهای پژوهش پرسنل زن (۶۲ درصد)، پرسنل مرد (۷۷ درصد)، پزشکان زن (۶۴ درصد) و پزشکان مرد (۴۹ درصد) اظهار داشته‌اند که سبب ارائه‌ی بهتر این خدمات و آسایش و آرامش بیش‌تر برای بیمار و پرسنل می‌شود، گروهی عنوان کرده‌اند که تأثیر چندانی ندارد و حداقل نظرات، به اثر تأخیری و محدودیت کار تعلق داشته است (۱۵).

هم‌چنین عابدی و همکاران در مطالعه‌ی خود نشان داده‌اند که از دیدگاه پرستاران، عدم آگاهی پرستاران در رابطه با انواع مراقبت مذهبی و تأثیر آن بر سیر بیماری و اطلاعات ناکافی در رابطه با چگونگی ارائه‌ی مراقبت مذهبی، جزو بیش‌ترین موانع ارائه‌ی مراقبت‌های مذهبی به بیماران محسوب می‌شوند (۱۶). یافته‌های فوق با نتایج پژوهش حاضر مشابهت دارد. اثنی عشری و ناظمی در مطالعه‌ی نشان دادند که

حاضر است.

منابع

- ۱- توکلی بزاز ج. انطباق ضرورت‌ها و موانع. طب و تزکیه ۱۳۷۴؛ شماره ۱۸: ۱۳-۸.
- ۲- واثق ف، نوغانی ف. تاریخ اخلاق و مقررات مامایی، چاپ دوم. تهران: بشری؛ ۱۳۸۶.
- ۳- روحانی م، نوغانی ف. احکام پزشکی. تهران: انتشارات تیمورزاده؛ ۱۳۸۲.
- ۴- آقای م. سقط جنین و دین زرتشت. باروری و ناباروری ۱۳۸۴؛ دوره ۶ (شماره ۴): ۳۴۹-۶۱.
- ۵- سلیمانی ح. سقط جنین در یهودیت. باروری و ناباروری ۱۳۸۴؛ دوره ۶ (شماره ۴): ۳۶۲-۶۸.
- ۶- سلیمانی ح. سقط جنین در مسیحیت. باروری و ناباروری ۱۳۸۴؛ دوره ۶ (شماره ۴): ۳۴۳-۴۸.
- ۷- واثق ف، نوغانی ف. اسلام و بهداشت مادران و نوزادان. تهران: انتشارات تیمورزاده؛ ۱۳۸۵.
- ۸- کانیگهام گ و همکاران. بارداری و زایمان ویلیامز. ترجمه‌ی قاضی جهانی ب. تهران: انتشارات گلبن؛ ۱۳۸۵.
- 9- Bennet V, Brown R. Myles Textbook for MidwivesEd inburgh: Churchill Livingstone; 2003.
- 10- Kahya E. The milestones of adventure of medical ethics in the course of history. Proceedings of the 3rd National Congress of Medical Ethics; Volume 1. Bursa: F Ozhan; 2003.
- 11- Beyaz Z. Medical ethics and Islamic values. Proceedings of the 3rd National Congress of Medical Ethics; Volume 1. Bursa: F Ozhan; 2003.
- ۱۲- وحیدی م. احکام بانوان. قم: حوزه علمیه قم؛ ۱۳۷۰.
- ۱۳- رستم نژاد م. مرادی آ. بررسی میزان دانش و نگرش دانشجویان مامایی در مورد احکام شرعی بانوان. طب و تزکیه ۱۳۸۴؛ دوره ۱۴ (شماره ۳): ۱۰-۹.
- ۱۴- بنائیان ش. سرشتی منیژه. بررسی آگاهی ماماهاستان چهارمحال و بختیاری نسبت به احکام قانونی و شرعی حیطة مامائی و برخی از عوامل مرتبط با آن در سال

مطابق با نظر مریبان مامایی شرکت‌کننده در این پژوهش، به نظر می‌رسد اگر مریبان مامایی علاقه مند، مسائل شرعی مربوط به سقط جنین را آموزش ببینند، افراد مناسبی جهت آموزش این مسائل به دانشجویان مامایی باشند، زیرا این مریبان به مباحث حرفه‌ای مامایی نیز احاطه داشته و قادرند مسائل حرفه‌ای را به مسائل شرعی ربط دهند.

نتیجه‌گیری

در مجموع، میزان آگاهی مریبان مامایی شرکت‌کننده در این پژوهش، در مورد مسائل شرعی مربوط به سقط جنین نامطلوب و نظر آنان نسبت به ضرورت آموزش این مسائل مثبت بوده است. لذا بر اساس یافته‌های حاصل از پژوهش و بر طبق نظرات این مریبان، می‌توان با استفاده از روش کارگاهی به مریبان مامایی علاقه‌مند و داوطلب، آموزش لازم را در مورد مسائل شرعی مربوط به سقط جنین ارائه نمود و سپس با ایجاد یک واحد مجزای درسی تحت عنوان « مسائل شرعی بانوان » برای دانشجویان مامایی دوره‌ی کارشناسی و کارشناسی ارشد، از این مریبان آموزش دیده جهت آموزش و تدریس دانشجویان مامایی استفاده کرد.

تشکر و قدردانی

این مقاله حاصل طرح تحقیقاتی مصوب دانشگاه علوم پزشکی تهران است. بدین‌وسیله مراتب قدردانی خود را از معاونت محترم پژوهشی دانشگاه و مرکز تحقیقات اخلاق و تاریخ پزشکی دانشگاه اعلام می‌دارد. هم‌چنین از کلیه‌ی مریبان محترم مامایی که در این پژوهش شرکت کردند و کلیه‌ی کسانی که ما را یاری نمودند کمال تشکر و امتنان را داریم.

پزشکی با موازین شرع مقدس، جلد دوم. تهران: تیمورزاده؛ ۱۳۷۷.

۱۸- مهدیان نسب س. اسدی ذاکر م. شریعتی ع. بررسی وضعیت انطباق امور فنی پزشکی با موازین شرعی در بیمارستان‌های آموزشی وابسته به دانشگاه علوم پزشکی اهواز. مجموعه مقالات همایش پزشکی و موازین شرعی. تهران: انتشارات کمال الملک؛ ۱۳۸۰.

۱۹- توانا ن. بررسی میزان رعایت احکام اسلامی و موازین شرعی از نظر پرستاری و بیماران در بخش‌های داخلی و جراحی بیمارستان‌های دانشگاه علوم پزشکی تهران. مجموعه مقالات اولین کنگره سراسری انطباق امور پزشکی با موازین شرع مقدس، جلد دوم. تهران: تیمورزاده؛ ۱۳۷۷.

۱۳۸۵. مجله دانشگاه علوم پزشکی شهرکرد ۱۳۸۶؛ دوره ۹ (شماره ۳): ۴۴-۳۷.

۱۵- سجادی ف. روشن ر. نظری منش ل. انطباق امور پزشکی با موازین شرع مقدس. مجموعه مقالات اولین کنگره سراسری انطباق امور پزشکی با موازین شرع مقدس، جلد دوم. تهران: تیمورزاده؛ ۱۳۷۷.

۱۶- عابدی ز. نصیری م. صفاری ف. بررسی موانع ارائه مراقبت‌های مذهبی به بیماران بستری در بیمارستان‌های وابسته به دانشگاه علوم پزشکی اصفهان. مجموعه مقالات همایش پزشکی و موازین شرعی. تهران: انتشارات کمال الملک؛ ۱۳۸۰.

۱۷- اثنی عشری م، ناظمی ع. تعیین نگرش پزشکان و پرستاران در خصوص انطباق در مراکز آموزشی مشهد. مجموعه مقالات اولین کنگره سراسری انطباق امور